

Розділ I. ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА РЕТРОСПЕКТИВА ЛЮДСЬКОЇ ТВОРЧОСТІ

УДК 94 [367 477.81] «IX – XII»

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ТА МІСТОБУДІВНА СПАДЩИНА СЕРЕДНЬОВІЧНОГО М. ДУБНО У КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ XXI СТОРІЧЧЯ

Гладишев Артур Сергійович, магістр історичного факультету,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. С. Дем'янчука
artur.hladyshev@gmail.com

Стаття присвячена виявленню особливостей становлення та містобудування середньовічного м. Дубно, його місцю в контексті культури XXI століття. В дослідженні розміщена інформація про розвиток та розбудову городища, яке, згідно літописів, отримало назву «Дубен» та з кінця X століття входило до складу Київської Русі. Йдеться також про розвиток слов'янських поселень в околиці міста.

Ключові слова: містобудування, середньовіччя, Дубно, Повчанське плато, поселення, Повість временних літ, городище, житло, дитинець.

Постановка проблеми. Місто Дубно славиться своєю історією багато століть, князями Острозькими, Любомирськими; в ньому народилося і працювало чимало визначних людей: Іван Мазепа разом із своїм писарем Пилипом Орликом, Петро I, Войцех Богуславський, Михайло Кутузов та ін. Та, мабуть, найбільше місто славиться замком, що постає на кінець XV ст. і у якому відзначається наявність як дерев'яних, так і мурованих конструкцій. Однак далеко не всі знають, що до того, як Дубно стало резиденцією князів Острозьких, там існували слов'янські поселення, розбудовані в давньоруське м. Дубен, а на місці старого замку був дитинець.

За скупими літописними даними про той період відомо не так багато як наступні, крім того городище було зруйноване під час монголо-татарської навали. Дуже допомагають у висвітленні цього питання археологічні розвідки та дослідження, які планомірно ведуться в післявоєнний час. Але ці дослідження або короткострокові, або ідуть у контексті загальних розвідок та експедицій і систематизувати їх не так просто. В цьому і полягає основна проблема того періоду.

Актуальність проблеми полягає в систематизації інформації про давньоруське місто з X століття до монголо-татарської навали.

Джерельна база досліджень. Окремі питання ранньоміського періоду розвитку давньоруського Дубна та його околиць розглянуто в статтях Ю.Пшеничного [9, 10, 11] та Б.Прищепи [6, 7]. Про мисів тип укріплень давньоруського Дубна згадує П.Раппопорт [12], є інформація про це і у звітах про археологічні дослідження на території міста, здійснені І.Свешніковим, Б.Прищепою, Ю.Пшеничним [6-8, 10, 13-14].

Мета дослідження: виявлення особливостей становлення та розвитку давньоруського Дубна і його місця в культурі XXI століття.

Виклад основного матеріалу. Середньовічне місто Дубно вперше згадується в «Повісті минулих літ» під 1100 р., коли його отримав Давид Ігорович від свого дядька Святополка [3; 155]. Однак той рік не є датою заснування міста. Як показали археологічні дослідження, поселенська основа на території сучасного Дубна формувалася впродовж VIII–X ст. Цьому сприяло вдале природно-географічне середовище та зростання кількості поселень навколо місця формування Дубна. Так, на період VIII–XI ст. можна виділити дві групи поселень. Перша з них знаходиться в районі сучасних сіл Волиці – Тараканова, а друга навколо мису Повчанського плато [11; 5-8]. У той період, який ще прийнято називати племінним, структура суспільства будувалася на основі патріархальної сімейної общини. Вона складалась із декількох поколінь, нащадків одного батька разом з їх дружинами, що господарювали в одному дворі, разом обробляли поля та харчувались із спільних запасів. З часом така община стала територіальною.

Завдяки зростанню кількості населення, внутрішній конкуренції племінної знаті, посиленню Київського князівства, з'являється потреба в центральному осередку [1; 63-64].

Перші археологічні знахідки давньоруського міста виявлені в першій пол. XX ст. на території замку князів Острозьких О. Цинкаловським. Були досліджені дерев'яні конструкції будинків на глибині 1.5-2 м., кераміка та різні вироби із заліза та кістки, датовані XI–XIII ст. На основі цих знахідок О. Цинкаловський локалізував дитинець літописного Дубена.

У повоєнний час почалися планомірні археологічні дослідження, проведені М.Островським, М.Смішком, М.Тихановою, П.Раппопортом, І.Свешніковим та В.Гупалом [13; 1].

Пізніші дослідження показали, що городище Дубен могло бути забудоване наприкінці IX – початку X ст. як племінний осередок волинян [9; 242]. Воно сформувалося на півострові, який з півдня і сходу обмежувався заплавою р. Ікви, а з північного заходу – широкою заболоченою низиною. Дитинець міста займав острівне положення,

розташовувався на краю мису лівого берега р. Іква і мав природній захист у вигляді її рукавів. На території дитинця розміщувалась племінна знать, а пізніше це були князі, бояри, духовенство, військові. Він став основною опорою жителів від ворогів. Також були збудовані штучні оборонні споруди у формі валу, рову та дерев'яних стін, можливо з вежами. Земляний захист у вигляді рову (що не дозволяло ворогу впритул підійти до стін, поставити облогові засоби) вірогідно був навколо околиного городу, наближеного до дитинця зони (нинішнього майдану Незалежності), де проживали ремісники та основна маса населення [9; 243]. В дохристиянські часи на території дитинця могло бути капище, а з прийняттям християнства – дерев'яна церква.

У X – початку XI ст. площа, заселена по обох берегах р. Ікви, збільшується. На сході від мисового городища до сьогодишньої вул. Кирила і Мифодія на заході вона становила майже 6 га [11; 7-8]. Вірогідно саме в той час мисова частина поселення була укріплена земляними валами та дерев'яними стінами, характерними для до монгольських поселень південної Русі [5; 17]. 981 р. городище разом з іншими містами Волині було приєднане до Київської Русі. Значних змін у поселенській структурі після приєднання не відбулося. В умовах утворення племінних князів, наявність у м. Дубен як і в інших містах Волині, племінної знаті (яка мусила платити данину) не викликає сумнівів [11; 8].

Як показали археологічні дослідження на південних і південно-західних районах східних слов'ян, усі житла будували з дерева стовпової або зрубної конструкції. Стіни були присипані землею, підлога заглиблена нижче рівня поверхні землі у суглинок. Такі житла в науковій літературі прийнято називати напівземлянками. Розмір жител складав приблизно 3-4 x 3-4, тип вони мали однокамерний без вікон. Піч, що топилася без димоходу, споруджували з камення або вирізали в глинистому материковому останці. Зазвичай піч знаходилася у віддаленому від входу кутку [12; 28].

Археологічні дослідження на території Майдану Незалежності 2005-2006 рр., на вул. Замковій 2009 р. (вони знаходяться на відстані 70 – 100 м. на захід від південного бастиону замку князів), Сурмичах (які пізніше постали як передмістя [11; 6]) та ін. районів міста підтверджують, що саме такий тип жител існував на території сучасного Дубна і на початку XII ст. Також із XII ст. на території Дубна починають будуватись наземні житла [6; 149-151]. Поблизу житлових споруд були ями, що викопувались у ґрунті та суглинку і використовувались для зберігання продуктів. Розміри ям у Дубні були в середньому 1 м. у діаметрі та до 0,75 глибини. Житла разом із господарськими спорудами утворювали двори, які складали основні компоненти забудови міста [2; 97].

Поки що на території Дубна не виявлено жодного об'єкту, пов'язаного з виробництвом заліза чи гончарством. Відсутність металоплавильних осередків і в інших містах вказує на те, що місто вже забезпечувалося готовою сировиною з сільських поселень, яку в подальшому обробляли ковалі. Теж саме можна сказати про гончарство: посуд виготовлявся в сільських та ремісничих поселеннях і поступав у місто вже в готовому вигляді [2; 97]. З формуванням територіальних общини і появою нових укріплених центрів, які координували і контролювали життєдіяльність, старі племінні центри повинні були перестати існувати та обезлюдніти. Зазначимо, що створення укріплених поселень у період розкладу родоплемінних відносин це не завершальний етап, а лише початкова стадія розвитку міських територіальних общин. Наступні роки характеризувалися консолідацією південно-руських міст і потягом до них сільських общин. У той час проходив процес створення волостей: малі міста розвивались як структурні елементи різних федеральних центрів, але до тих пір поки вони були малі і слабкі. Посилившись, міські общини стягували довкола себе окружні території і стали претендувати на створення феодальних центрів [4; 77-78].

Дубенське городище продовжувало розвиватись і стягувало до себе сільську округу. Збільшення кількості населення Дубна і його околиці було зумовлено також занепадом поселень біля старих оборонних центрів, які припинили використовуватись після окняжіння території між Іквою та Стублою. Одним із таких центрів стало городище на Медуновій горі поблизу с. Мирогоща. У цьому мікрорегіоні зміщення поселень відбулось до місця, де р. Липка впадає в р. Ікву [10; 14].

Досліджувалося городище в 1961 р. Раппопортом П. А., а з 1995 р. давнє городище планомірно досліджували Ткач В., Прищепя Б., Бардецький А., Пшеничний Ю. Завдяки цим дослідженням можна прослідкувати хронологічні зміни поселенської структури в районі городища Медунова Гора [14; 132, 136-137].

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що з другої пол. XI ст. стародавній Дубен почав розвиватись як волосний центр і міг конкурувати з іншими невеликими містами. З кінця X ст. на Волинь проникає християнство. Свідченням цьому є амулети, прикраси, хрестики, енкалпіони. Певний час ці християнські пам'ятки культури поєднувались з язичницькими пережитками, такими, наприклад, як лунниці, амулети-сокирки та інші знахідки матеріальної культури, що датуються XII-XIII ст. [8; 183-187].

До середини XII ст. Волинь управлялась Київським князівством. До тих часів і належить друга згадка про Дубен під 1149 р.; вона пов'язана з військовими діями між володимирським князем Ізяславом Мстиславовичем та ростово-суздальським князем Ю. Довгоруком, який мав на меті захопити Луцьк. Під час цього походу військо його синів відступило з-під Муравиці до Дубна [3; 227]. В ході міжусобних війн і послабленням Київського князівства, завершився процес становлення Волинського князівства, центром якого було м. Володимир. Відповідно і Дубно вже не підпорядковувалося Київському князівству.

У давньоруський час територія Дубенської округи-волості окреслювалася басейном середньої течії р. Іква. У зв'язку з занепадом Муравицького городища у 1149 р. розміри дубенської округи збільшились. Відтоді Дубно стало головним політико-адміністративним центром у середній течії р. Ікви. На півдні межі волості сягали природної зони Малоого Полісся та басейну р. Тартачки; із заходу територія округи обмежувалась Повчанським плато, східна межа

проходила по вододілу між басейнами Ікви та Стубли, обмежуючись витоками р. Липка, з півночі та північному сході округу була визначена Рівненським плато та Луцькою округою [10 15-16].

На сьогодні є загальноприйнятий погляд, що ріст і значення давньоруських міст залежав від сільської округи. Володіння містом також означало володінням округою. Тобто, можна з впевненістю сказати, що зі збільшенням населення округи збільшувався і статус міста, відповідно збільшувався і укріплювався сам центр; до нього надходило більше сировини, продуктів землеробства, скотарства ті інших багатств. Отже, розглядати городище потрібно в комплексі з його округою [7; 189].

У XII – першій пол. XIII ст. округа давньоруського міста мала таку структуру, при якій поселення, що розташовувались групами, формували общини верві або (весі за Б. Рибаківим). Ці общини можна розглядати як сформовані села (вживається в XII-XIII ст. в Іпатіївському літописі). Кожне окреме поселення складалося з декількох садіб – індивідуальних господарських комплексів. Середня площа поселень була від 0,5 до 3 га. Більшість сільських общин були князівськими володіннями; поряд із ними існували боярські та дружинні села; вони надавалися за службу як тимчасові держання.

Дослідники припускають, що деякі з таких сіл ставали вотчинними володіннями. Часто археологічні знахідки з поселень слугують свідченнями тісного зв'язку між містом та округою. Зростання виробництва сільськогосподарської продукції супроводжувалося формуванням у межах волості внутрішнього ринку. До міста з округи надходили продукти харчування, отримані від землеробства, тваринництва та промислів. З міста та через нього на сільські поселення потрапляла реміснична продукція й сільськогосподарські знаряддя. З історичних джерел відомо, що сільське населення округи залучалося до сплати натуральних податків, а також мусило нести певні повинності, як то будівничо-ремонтні роботи міських укріплень, військово ополчення, забезпечення перевезень [10; 16, 18]. Міська територія, включаючи посадські райони на лівому та правому берегах р. Ікви, становила у XII – XIII ст. майже 20 га [6; 152].

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що теперішнє місто разом з його округою почало формуватись ще в давньоруський період. 1240-1241 рр. Дубно разом з іншими волинськими містами було зруйновано монголо-татарами. Однак у другій половині XIII ст. Дубен був відбудований, деякі поселення продовжували функціонувати, на той час місто належало синові Д. Галицького, Мстиславі [15; 141-142]. Отже, місто продовжувало і далі функціонувати. На місці зруйнованого городища постав краще укріплений замок князів Острозьких.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Давньоруське м. Дубен було в XII – початку XIII ст. одним із розвинутих центрів Волинської землі. У його підпорядкуванні знаходилася значна округа-волося, підтвердженням чого є археологічні виявлення і дослідження городища та його округи. Завдяки вдалому природно-географічному розташуванню на повноводній річці, поселенська структура у місті розвивалась ще задовго до заснування міста. Не менш вагомою причиною того чому Дубно стало розвинутим політичним центром став занепад сусідніх укріплених поселень і городищ. Як і інші міста Дубен тісно поєднувався зі своєю околицею, яка постачала продукцію, сировину і інші матеріальні господарські речі. З поширенням християнства на території історичної Дубенщини розвивалась писемність, християнська культура та мистецтво. В 1240 р. місто зруйноване монголо-татарами, через що зараз складно дослідити, яким було воно до цього. Допомагають лише археологічні знахідки околиць Дубна та загальні дані з містобудівництва південних і західних земель Давньої Русі.

На даному етапі повністю не встановлено структуру самого центру городища, а також дитинця, оскільки на його місці знаходиться сучасна забудова.

Прослідкувавши розбудову літописного міста Дубен, маємо можливість більше знати про його розвиток, зв'язок з іншими містами, а також його місце та роль серед середньовічних міст Волині, які наприкінці XIII ст. стали частиною Галицько-Волинського князівства.

Сьогодні, доповнюючи історію окремих міст, поселень, пам'яток матеріальної культури, доповнюємо не лише історію давньоруської держави, але й визначаємо її місце серед середньовічних європейських держав, що дає можливість привернути увагу і показати що українська спадщина є чи не однією з найбільших на європейському континенті.

Головні напрями подальших досліджень полягають у доповненні археологічної карти населених пунктів округи новими поселеннями, а також господарськими та культурними знахідками того періоду. Це дасть можливість створити детальне уявлення про саме городище, його структуру і культуру.

Список використаної літератури

1. Греков Б. Д. Крестьяне на Руси / Б.Д. Греков. Т. 1. – М., 1952. – С. 63-64.
2. Дмитренко Т. Б. Земля Дубенська / Т.Б. Дмитренко // Вічний поклик історії. – Рівне : Дятлик М. С., 2015. – 414 с.
3. *Літопис Руський* / Пер. з давньорус. Л.С. Махновця; Відп. ред. О.В. Мишанич. – Київ : Дніпро, 1989. – 592 с.
4. Михайлова И. Б. Малые города южной Руси в VII – начале XIII века / И. Б. Михайлова. – СПб, 2010. – С. 77-78.
5. Моргунов Ю. Ю. Древо-земляные укрепления Южной Руси X-XIII вв. / Ю.Ю. Моргунов. – М. : Наука, 2009. – 17 с.
6. Прищепа Б. А. Исторична топографія Дубна доби середньовіччя в світлі археологічних джерел / Б.А. Прищепа // Архітектурна спадщина Волині // Зб. наук. пр. Вип. 2 / за ред. д-ра архітектури П.А. Ричкова. – Рівне : ПП ДМ, 2010 – С. 149-152.

7. *Прищепя Б. А.* Погоринські міста в X – XII ст. / Б.А. Прищепя. – Рівне : ПП «Дятлик М.», 2016. – 189 с.
8. *Прищепя Б.* Нові археологічні дослідження міста Дубна / Прищепя Б., Ткач В., Чекурков В. // Магдебурзькому праву у м. Дубні – 500 років. – Дубно, 2007. – С. 183-187.
9. *Пшеничний Ю. Л.* До питання про літописний Дубен / Ю.Л. Пшеничний // Острозький краєзнавч. зб. Вип. 4. – Острог, 2010 – С. 242-243.
10. *Пшеничний Ю. Л.* Округа-волость літописного Дубена в XI – першій пол. XIII ст. / Ю.Л. Пшеничний // Літопис Волині. Ч. 12. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – С. 12-20.
11. *Пшеничний Ю. Л.* Формування поселенської структури міста Дубна в VIII – X ст. / Ю.Л. Пшеничний // Історичні студії Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Вип. 9-10. – Луцьк, 2013. – С. 5-8.
12. *Раппопорт П. А.* Древнерусская архитектура / П. А. Раппопорт. – СПб. : Стройиздат, 1993. – 28 с.
13. *Свешніков І. К.* Звіт про результати роботи Дубнівської археологічної експедиції Державного історико-культурного заповідника у м. Дубно Рівненської обл. за 1995 р. / І. К. Свешніков. – Дубно, 1995. – С. 1-50.
14. *Ткач В.* Городище Медунова гора біля с. Мирогоща і пов'язаний з ним мікрорегіон в слов'яно-руський час / Ткач В., Пшеничний Ю. // Зб. матеріалів: Археологія & фортифікація України // V Всеукр. наук.-практ. конф. з нагоди 125-й річниці заснування Кам'янець-Подільського держ. істор. музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський. 2015 – С. 129-138.
15. *Федорів Р. М.* Галицько-Волинський літопис / Р. М. Федоров. – Львів : Червона калина, 1994.– С. 141-142.

References

1. *Hrekov B. D.* Krest'yane na Rusy / B. D. Hrekov. Т. 1. – Moskva, 1952. – S. 63-64.
2. *Dmytrenko T. B.* Zemlya Dubens'ka / T. B. Dmytrenko // Vichnyy poklyk istoriyi. – Rivne : Dyatlyk M. S., 2015. – 414 s.
3. *Litopys Rus'kyu* / Per. z davn'orus. L. Ye. Makhnovtsya; Vidp. red. O. V. Myshanych. – Kyiv : Dnipro, 1989. – 592 s.
4. *Mykhaylova Y. B.* Малые horoda yuzhnoy Rusy v VII – nachale XIII veka / P. B. Mykhaylov. – SPb, 2010. – S. 77-78.
5. *Morhunov Yu. Yu.* Drevo-zemlyanye ukreplenyuya Yuzhnoy Rusy X-XIII vv. / Yu. Yu. Morhunov. – Moskva : Nauka, 2009. – 17 s.
6. *Pryshchepa B. A.* Istorychna topohrafiya Dubna doby seredn'ovichchya v svitli arkheolohichnykh dzherel / B. A. Pryshchepa // Arkhitekturna spadshchyna Volyni // Zb. nauk. pr. Vyp. 2 / za red. doktora arkhitektury P. A. Rychkova. – Rivne : PP DM, 2010 – S. 149-152.
7. *Pryshchepa B. A.* Pohoryns'ki mista v X – XII st. / B. A. Pryshchepa. – Rivne : PP «Dyatlyk M.», 2016. – 189 s.
8. *Pryshchepa B.* Novi arkheolohichni doslidzhennya mista Dubna / Pryshchepa B., Tkach V., Chekurkov V. // Mahdeburz'komu pravu u misti Dubni – 500 rokiv. – Dubno, 2007. – S. 183-187.
9. Pshenychnyy Yu. L. Do pytannya pro litopysnyy Duben / Yu. L. Pshenychnyy // Ostroz'kyu krayeznavchyy zb. Vyp. 4. – Ostroh, 2010 – S. 242-243.
10. *Pshenychnyy Yu. L.* Okruha-volost' litopysnoho Dubena v XI pershiy pol. XIII st. / Yu. L. Pshenychnyy // Litopys Volyni. Ch. 12. – Luts'k : Skhidnoyevrop. nats. un-t im. Lesi Ukrayinky, 2013. – S. 12-20.
11. *Pshenychnyy Yu. L.* Formuvannya poselens'koyi struktury mista Dubna v VIII – X st. / Yu. L. Pshenychnyy // Istorychni studiyi Skhidnoyevrop. nats. un-tu im. Lesi Ukrayinky. Vyp. 9-10. – Luts'k, 2013. – S. 5-8.
12. *Rappoport P. A.* Drevnerusskaya Arkhitektura / P. A. Rappoport. – SPb. : Stroyzdat, 1993. – 28 s.
13. *Svyeshnikov I. K.* Zvit pro rezul'taty roboty Dubnivs'koyi arkheolohichnoyi ekspedytsiyi Derzhavnoho istoriko-kul'turnoho zapovidnyka u m. Dubno Rivnens'koyi obl. za 1995 r. / I. K. Svyeshnikov.–Dubno, 1995, – S.1-50.
14. *Tkach V. V.* Horodyshche Medunova hora bilya s.Myrohoshcha i pov'yazanyy z nym mikrorehion v slov'yano-rus'kyu chas / Tkach V. V., Pshenychnyy Yu. L. // Zb. materialiv: Arkheolohiya & fortyfikatsiya Ukrayiny // V Vseukr. nauk.-prakt. konf. z nahody 125-y richnytsi zasnovannya Kam'yanets'-Podil's'koho derzh. istor. muzeyu-zapovidnyka. – Kam'yanets'-Podil's'kyu. 2015 – S. 129-138.
15. *Fedoriv R. M.* Halys'ko-Volyns'kyu litopys / R. M. Fedorov.–L'viv: Chervona kalyna, 1994.– S. 141-142.

ХУДОЖЕСТВЕННОЕ И ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЕ НАСЛЕДИЕ СРЕДНЕВЕКОВОГО Г. ДУБНО В КУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ XXI ВЕКА

Гладышев Артур Сергеевич, магистр исторического факультета,
Международный экономико-гуманитарный университет им. С. Демьянчука

Статья выявляет особенности становления и градостроительства средневекового г. Дубно, его места в контексте культуры XXI века. В исследовании размещена информация о развитии и застройке городища, которое, согласно летописей, получило название «Дубен» и в X веке входило в состав Древней Руси; а также о развитии славянских поселений, которые увеличивались благодаря удачному географическому расположению.

Ключевые слова: градостроительство, средневековье, Дубно, Повчанское плато, поселения, повесть временных лет, городище, жилье, детинец.

**CULTURAL-ARTISTIC AND TOWN PLANNING HERITAGE OF MEDIEVAL DUBNO IN THE
CULTURAL SPACE OF THE 21ST CENTURY****Gladyshev Artur**, Graduate student of the Faculty of History and Philology,
International University of Economics and Humanities
named after academician Stepan Demianchuk, Rivne

The article is devoted to the peculiarities of the formation and urban planning of the medieval town called Dubno, and its place in the context of the world's 21st-century culture. The study provides information on the development and building of the settlement called «Duben» in the 10th century and which was a part of the Ancient Rus according to the chronicles, and on the development of the Slavic settlements which increased due to its appropriate geographical location. The study systemizes the development of ancient cities and settlements which were included in its structure and citizenship before they were destroyed by Mongol-Tatars. Also, it proves that the ancient settlement was one of the developed cities of Volyn Land.

Key words: city planning, Middle Ages, Dubno, Povchanske plateau, the tale of bygone years, settlement, hill fort, habitation.

UDC 94 [367 477.81] «IX – XII»

**CULTURAL-ARTISTIC AND TOWN PLANNING HERITAGE OF MEDIEVAL DUBNO
IN THE CULTURAL SPACE OF 21ST CENTURY****Gladyshev Artur**, Graduate student of the Faculty of History and Philology,
International University of Economics and Humanities
named after academician Stepan Demianchuk, Rivne

The aim of this work is to investigate the establishment and development of the Old Russian city Duben and its place in the culture of the XXI century.

Research methodology. Eight main publications and records in the archaeological research of Dubno and its region were examined for this topic. The overview of the development and construction of the Old Russian ancient settlements was taken as a keystone.

Findings. It was investigated that the Old Russian city Dubno was one of the developed centers of Volyn in the XII – at the beginning of the XIII century. There was a large volost in its subordination; the evidence of this is an archeological exposure and investigation of the ancient settlement and its neighborhood. Owing to its successful natural geographical distribution at a full-flowing river, the structure of settlement was developed well ahead of the foundation of the city. No less important reason why Dubno became a developed political centre is the depletion of the near-by fortified settlements and sites. Like the rest of the cities Duben was closely connected with its outskirts, which provided products, materials and other tangible economic things. With the expansion of Christianity on the territory of historical Dubno its literacy, Christian culture and art were developed. Tracing the evolution of the annalistic city Dubno, we have a possibility to know more about its development, connection with other cities of that period, and its place and role among the ancient cities of Volyn, which became a part of the Kingdom of Galicia – Volhynia at the end of the XIII century.

New discovery. This article shows that the Old Russian city Dubno was much more developed than it is believed.

Practical significance. Other investigators can find the information from this article useful for their further research. It will help them in the study of not only Dubno but also of other Old Russian cities of southern and western Ancient Rus.

Key words: city planning, Middle Ages, Dubno, Povchanske plateau, the tale of bygone years, settlement, hill fort, habitation.

Надійшла до редакції 6.12.2016 р.

УДК 780.633.14;398.1(477);821

**ДЗВОНАРСЬКА КУЛЬТУРА В УКРАЇНСЬКОМУ ГАЛИЦЬКОМУ МУДРОСЛІВ'І,
ЗГРОМАДЖЕНОМУ ТА ПОЯСНЕНОМУ І. ФРАНКОМ****Кіндратюк Богдан Дмитрович**, доктор мистецтвознавства, професор,
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, м. Івано-Франківськ
bohkind@ukr.net

Показано відображення складових дзвонарської культури в унікальному шестикнижжі – «Галицько-руських народних приповідках», які зібрав, впорядкував і пояснив учений-позитивіст І.Франко. Вони засвідчують шанобливе ставлення українців до музики дзвонів, їхнє возвеличення та віру в магічну дію. Показ образів дзвонів і дзвонінь, що мають особливий сакральний чи світський смисл, переконує в широкому відлунні складових дзвонарства у мовній картині світу українців, їх етнокультурі.

Ключові слова: дзвонарська культура, І.Франко, українське галицьке мудрослів'я, приповідки, приказки, жарти, прокльони.